

ALEXANDRU IOAN CUZA, FĂURITORUL ARMATEI ROMÂNE MODERNE

PETRE ABRUDAN

I. Unificarea și reorganizarea armatei Principatelor Unite.

În cadrul reformelor înfăptuite sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza, pe plan economic, social și administrativ, crearea unei armate moderne capabilă să răspundă intereselor și idealurilor naționale, — apărarea Unirii, iar apoi cucerirea independenței a constituit una din preocupările fundamentale ale conducerii statului român, ale cadrelor militare și ale întregului popor.

Situarea României la interferența intereselor a trei mari imperii — otoman, habsburgic și țarist — impunea cu toată tăria reorganizarea, întărirea și așezarea armatei pe baze noi. Domnul Unirii, care la începutul carierei sale a fost cadet, iar în momentul alegerii sale ca primul domn al Principatelor Unite, colonel, a dat o deosebită atenție armatei în toți cei șapte ani ai domniei sale. A mărit-o numeric, a înarmat-o cu armament modern, a echipat-o, i-a sporit prestigiul și autoritatea, printr-a muncă și grijă neîncetată. Dealtfel, concepția domnitorului Al. I. Cuza privind rolul și locul armatei în condițiile istorice de după Unire începuse să se materializeze, încă în primele luni după domnie, cu sprijinul unor sfetnici apropiați ca Mihail Kogălniceanu, generalii I. Em. Florescu, Savel Manu și alții. Ca atare, în rezolvarea problemei se pornea de la necesitatea întăririi și dezvoltării armatei permanente, concurent cu adoptarea unor măsuri și forme organizatorice prin care întreaga națiune să fie pregătită în vederea apărării patriei.

Moștenirea preluată de Al. I. Cuza în momentul Unirii celor două principate era destul de grea. Efectivele armatei erau reduse, organizarea și structura nu erau încă cele mai bune, unele principii și forme preluate din alte țări necorespunzând specificului și tradițiilor noastre militare, iar dotarea cu armament și muniții era slabă. Deasemenea, cadrele ofițerești erau puține, unele din ele neavând pregătirea de specialitate necesară.

Opera de unificare a armatei a început prin întâlnirea între oștenii veniți din Țara Românească cu cei din Moldova la 14 aprilie 1859, pe

șesul Socolei, în marginea Iașilor. Cu această ocazie se bate o medalie comemorativă. O festivitate similară a avut loc și la București. În acest scop au fost dislocate în București două batalioane din regimentul de mușchetari și bateria de artilerie călărească din Iași, iar regimentul 3 infanterie din București la Iași.

Trecerea de trupe moldovenești în Muntenia și sosirea primului regiment de infanterie muntenesc la Iași au dat naștere la serbări și iluminatii ce nu se mai sfârșeau. Lumea nu se mai putea, admirînd armata pămînteană².

Cea mai importantă măsură luată de către domnitorul Cuza cu privire la accelerarea procesului de unificare a armatei a constituit-o concentrarea forțelor principale ale armatei din cele două principate într-o tabără de instrucție comună, la Florești, lângă Ploiești, avînd drept bază juridică articolul 43 din Convenția de la Paris, care permitea acest lucru. De fapt această măsură a fost determinată nu numai de nevoia executării unor manevre comune, ci și de situația politico-militară externă ce s-a creat prin dubla alegere a lui Cuza. Turcia nu era de acord cu alegerea și amenința cu invazia, concentrînd trupe la Varna și Sumla. Austria pregătea trupe în Transilvania, iar Rusia concentra trupe în nordul Basarabiei. S-a creat astfel posibilitatea cunoașterii reciproce a militarilor, realizării coeziunii a noii armate născută după actul Unirii, unificării întregului proces de pregătire de luptă și de educație a trupelor etc.

Tabăra de la Florești a funcționat în perioada aprilie—septembrie 1859 și a cuprins : 10 batalioane de infanterie de linie, 6 escadroane de cavalerie, 6 escadroane de dorobanți, un batalion de grăniceri, două baterii de artilerie (14 piese) și 84 elevi ai școlilor militare. Aceste trupe împreună cu personalul auxiliar totalizau aproape 12.000 de oameni³.

Comandantul taberei a fost numit generalul Constantin Milicescu, ajutat de un stat major al armatei concentrate, iar doctorul Carol Davilla a fost numit șef al serviciului medical. Domnitorul Al. I. Cuza a preluat comanda generală a trupelor din ziua de 13 iulie, stînd permanent aici în tabără, urmărind personal instruirea armatei.

Trupele au executat instrucția focului, exerciții de luptă, marșuri, aplicații (manevre) în comun, cu acțiune dublă, iar, în final, o manevră generală desfășurată la 23 august 1859 la Băicoi și defilarea unităților participante prin fața domnitorului și a oficialităților politice și militare române.

Tabăra de la Florești s-a înscris ca un moment important în istoricul formării armatei române. Ea a fost o bună școală pentru ostași și pentru cadre din toate punctele de vedere. Pentru prima dată în viața armatei române, s-au organizat și și-au desfășurat activitatea într-o strictă unitate de vederi un comandament militar unic, un stat major

² Gîndirea social-politică despre Unire (1859), Editura politică, București, 1966, p. 296.

³ „Monitorul Oficial al Țării Românești“, nr. 90, 31 iulie 1859, p. 360.

comun pentru toate trupele din tabără, un serviciu sanitar pe întreaga armată.

Experiența acumulată a fost fructificată în opera de desăvârșire a unificării celor două armate și la organizarea de noi tabere de instrucție în perioada următoare: la Floreasca, în anul 1861, la Colentina, în 1862, și apoi la Cotroceni, în 1863, unde au luat parte două brigăzi de infanterie și una de cavalerie și cu care prilej, la 13 septembrie 1863, unităților li s-au înmînat noile drapele de luptă.

Cu prilejul închiderii taberii de la Florești și a înmînării steagurilor de luptă, domnitorul Al. I. Cuza prin cuvîntările ținute, și-a expus public concepția sa despre armată, despre locul și rolul ei în viața statului, despre patrie și patriotism.

Continuînd opera de omogenizare a armatei, pentru a fi în măsură să respingă orice atac din afară, s-a acordat o deosebită atenție unificării conducerii centrale a celor două armate prin crearea unui singur Minister de Război la 30 august 1860, numind pe generalul Ioan Em. Florescu ca titular al ministerului citat. Unificarea completă se realizează la 10 decembrie 1861.

Un element cu semnificații profunde în activitatea de desăvârșire a unificării celor două armate l-a constituit și crearea „Statului major general” al armatei unite, la 21 noiembrie 1859⁴.

Pe baza experienței acumulate în tabăra de la Florești s-a elaborat legea de unificare a instrucției, mai 1860.

Pe aceeași direcție a unificării, încă din anul 1859 a fost instituită o comisie care a stabilit uniforma comună și echipamentul unic pentru ambele oștiri.

În august 1860 s-a realizat unificarea intendențelor și a administrațiilor militare.

Reorganizarea armatei nu a avut în vedere numai problema unificării, ci și pe cea a modernizării.

A fost creată o casă de donațiuni, a fost întocmit un regulament al comendurilor, au fost constituite companii de disciplină, au fost create școli de alfabetizare în regimente, a fost înființat „Monitorul oastei” — în 1860 — care cuprindea și o parte de studii privind domeniul artei militare, căruia i se va alătura în 1864 „România militară”.

Se emit noi acte normative ca: Legea pentru ierarhia militară, cu privire la înlocuirea denumirilor rusești a gradelor militare, Legea pentru înaintare în oștire, Legea prin care satisfacerea serviciului militar devenea o obligație a fiecărui cetățean, Regulamentul chemării sub arme a rezervei. Se constituie Consiliul permanent al instrucțiunii oastei, se înființează trei comandamente militare la București, Iași și Craiova, se extinde instituția dorobanților și a grănicerilor și în Moldova.

Toate acestea reprezentau o altă serie de măsuri pe plan organizatoric și legislativ, care au contribuit la transformarea armatei române într-o armată modernă de nivel european.

⁴ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fond 333, Istoricul Ministerului de Război, 1831—1945, dosar 106, fl. 108.

Principala realizare pe plan organizatoric a rămas decretarea legii de organizare a armatei la 27 noiembrie / 9 decembrie 1864.

Noua lege prevedea că domnitorul are comanda supremă a armatei, pe care o exercită direct. Ministerul de război avea ca sarcină organizarea conducerii și administrării armatei, fiind subordonat domnitorului. Puterea armată a Principatelor Unite era constituită din două elemente de bază :

- a) armata permanentă cu rezerva ei ;
- b) milițiile, respectiv dorobanții și grăniceri, cu o rezervă

În caz de extremă necesitate puteau fi chemate sub arme și gloatele pe baza unei ordonanțe domnești.

Armata permanentă este structurată pe arme după modelul armatelor occidentale : infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, flotilă, trupe de administrație și trupe de teren. Teritoriul țării este împărțit în trei divizii teritoriale cu reședințele la Craiova, București și Iași⁵.

Măsurile luate pentru unificarea și organizarea armatei au fost conjugate cu o activitate intensă pentru ridicarea capacității combative a acesteia, prin sporirea efectivelor, realizarea unei încadrări și dotări corespunzătoare. În acest context s-a acordat o deosebită atenție dezvoltării și consolidării, înzestrării și instruirii armatei permanente, creării unor noi arme, în raport cu cerințele epocii moderne și cu dezvoltarea artei militare, a serviciilor atât de necesare funcționării optime a organismului militar întimp de pace și război.

II. Dotarea, echiparea, formarea cadrelor de comandă și instruirea trupelor.

Reorganizarea, dezvoltarea și perfecționarea organismului militar am impus eforturi deosebite pentru dotarea și echiparea unităților cu armamentul și tehnica de luptă necesare.

Starea în care A.I. Cuza a găsit armata și nivelul la care a adus-o spre sfârșitul domniei sale, din punct de vedere al dotării, o aflăm din scrisoarea acestuia adresată lui Napoleon al III-lea în care afirmă : „„La alegerea mea ca domn, Principatele Unite nu posedau decât patru sau cinci mii de puști rusești din timpul împărătesei Ecaterina și vreo zece tunuri fără valoare, de proveniență turcă, rusă și austriacă. Pulberi, proiectile, capse, nu ne veneau decât din Austria : nu puteam trage un singur foc de pușcă fără permisiunea ei. Posed astăzi 70.000 de puști ghintuite, cumpărate în Franța. Cele 25.000 puști neghintuite pe care le dătoresc generozității Majestății Voastre Imperiale au fost distribuite comunelor unde am instituit un serviciu det pază. Artileria mea numără 72 de tunuri ghintuite, construite în Franța, după modele franceze“⁶.

Pentru îmbunătățirea dotării și echipării armatei s-a acționat în două direcții : procurarea de armament, tehnică de luptă, muniții, echipament, din import și trecerea la fabricarea cu posibilități proprii, în

5 „Monitorul Oastei“, anul V, nr. 27, 19 decembrie 1864, p. 456.

6 Constantin C. Giurescu, Alexandru Ioan Cuza, Editura militară, București, 1973, p. 103-104.

măsura în care economia națională permitea, a unei anumite cantități de asemenea mijloace. Această soluționare, apăsarea ca o latură esențială a conceptului de armată în perioada dată.

Începând din 1860, statul român a făcut importante comenzi de armament și muniții în străinătate, cu precădere în Franța, asigurându-se strictul necesar armatei române. În intervalul dintre 1859—1865 au fost importate : 55.093 puști ghintuite cu capse ; 700 pistoale ghintuite, 4.314 săbii pentru cavalerie, 1.998 tesace pentru infanterie, 1.600 lănci, 46 tunuri de bronz ghintuite, 16.000 ghiulele ⁷.

Efortul financiar al țării pentru nevoia de dotare a fost sprijinit efectiv de participarea poporului, care prin subscripția națională din 1864, înțelegând necesitatea dotării armatei, a răspuns cu elan patriotic la apelurile făcute de domnitor și colaboratorii săi. Numai din sumele donate de populație atunci s-au achiziționat din Franța 48 de tunuri și 40.000 de puști ⁸.

Infanteria a fost înzestrată cu pușca franceză Minié, model 1861, ghintuită, cu cocoș și capsă cu fulminat de mercur, încărcare pe la gura țevii. Vânătorii cu carabina franceză, model 1863.

Artileria a fost dotată cu tunuri belgiene model 1863, cu țevă ghintuită, fabricate la cunoscuta fonterie „Veuve Lachausset“ din Liège și cu tunuri ghintuite franceze model 1865, cu încărcare tot pe la gura țevii, la firma Alexis Godillot din Paris.

Sub raportul echipamentului, o parte a lui a fost cumpărat din Franța, restul — și în special postavul necesar confecționării uniformelor trupei — provenind din țară.

Una din măsurile importante luate în timpul lui Al.I. Cuza, a fost, fără îndoială, aceea privitoare la crearea și dezvoltarea unei baze proprii naționale, pentru producerea mijloacelor materiale necesare înzestrării armatei. Începând din anul 1859 s-a acționat intens pentru dezvoltarea stabilimentelor care produceau bunuri pentru armată.

Astfel, în 1862, a intrat în funcție Pirrotehnia armatei, din Dealul Spirei, cu întreaga sa capacitate. Apoi, în 1863, a fost înființat Arsenalul Armatei, unde se produceau capse și se reparau diferitele mijloace de luptă. Piatra fundamentală a fost pusă chiar de domnitorul Al. I. Cuza. De asemenea, a mai intrat în funcțiune Pulberăria de la Cotroceni. Activitatea acestora era dirijată de Direcția stabilimentelor de materiale de artilerie din Ministerul de Război, direcție organizată în anul 1861 pe trei secții : Arsenal, Pirrotehnie, Pulberărie.

Ca o realizare remarcabilă în acest domeniu se înscrie construirea fonteriei (turnătoriei) de tunuri de la Tîrgoviște prin care se puneau bazele unei industrii proprii de armament. O contribuție deosebită în crearea bazei proprii a industriei de armament, a avut-o maiorul de artilerie Erik Herkt, înaintat de către domnitor în 1865 la gradul de locotenent colonel.

⁷ Ibidem, p. 103-106.

⁸ Ibidem, p. 105.

Formarea cadrelor de comandă a constituit o altă preocupare a domnitorului și colaboratorilor săi în vasta activitate de transformare și organizare a întregului organism militar. În această direcție, Al. I. Cuza a dat o atenție permanentă organizării și structurării învățămîntului militar, pregătirii corpului didactic, asigurării bazei materiale a întregului învățămînt.

Principala trăsătură a concepției referitoare la formarea și pregătirea cadrelor ostășești în perioada domniei lui Al. I. Cuza a fost crearea unei rețele de institute militare de învățămînt care să asigure nevoile de cadre ale armatei — în primul rînd în ceea ce privește ofițerii — pe baza școlarizării prealabile a acestora după un program corespunzător destinației lor.

Al. I. Cuza a luat hotărîrea de a aboli sistemul de acordare a gradelor și de promovare în funcții a acestora pe baza privilegiilor și rangurilor boierești.

Astfel s-a creat posibilitatea ca în corpul de ofițeri al armatei să intre și tineri din alte clase decît cea a boierilor.

Rețeaua de instituții militare care a funcționat în această perioadă a cuprins : Școala militară (de ofițeri) ; Școala națională de medicină și farmacie ; Școala de scrimă și gimnastică ; Școala copiilor de trupă ; Școala de arte și meserii (a armatei) ; Școlile de gradul I (pentru alfabetizarea militarilor în termen)⁹.

Pentru a i se asigura școlii militare de ofițeri elevi candidați bine pregătiți, capabili de a deveni ofițeri de nădejde ai armatei, în toamna anului 1860 s-au creat la Iași și București cîte o școală preparatorie, din absolvenții cărora cei mai buni urmau să intre, prin concurs, la Școala militară¹⁰.

Prin decretul din 22 iulie 1861, se stabilește contopirea celor două școli militare într-una singură, cu sediul la București, măsura aplicîndu-se din 1862. S-a apreciat că funcționarea a două școli militare paralele în cele două principate nu servește ideii unificării depline a armatei.

În cuvîntarea sa ținută cu prilejul deschiderii școlii domnitorul Al. I. Cuza supnea : „Acest fapt consacără o dată mai mult unirea nedespărțită a românilor (...) Nimic nu am cruțat pentru a da instrucției militare toate condițiile succesului (...)”¹¹.

Un rol important în ridicarea nivelului de pregătire și organizare a armatei l-a avut și misiunea militară franceză trimisă în Principatele Unite în 1860 la cererea acestora. Conducerea misiunii militare franceze a fost încredințată locotenent-colonelului Eugène Lamy, ofițer de stat major experimentat. Misiunea cuprindea ofițeri instructori de toate specialitățile militare. Obiectivele misiunii militare franceze erau de a reorganiza comandamentele, statul major și administrația militară, con-

⁹ Contribuții la istoria învățămîntului militar din România, vol. 1, Editura militară, București, 1972, p. 32.

¹⁰ Monitorul Oastei, 1860, p. 515.

¹¹ Contribuții la istoria învățămîntului militar din România, vol. 1, p. 41.

ducătorul misiunii ocupându-se și de școala militară din București¹². Misiunea militară franceză a rămas în România până în 1868 acordând un efectiv sprijin în cadrul procesului de organizare și modernizare a armatei române. Misiunea militară franceză nu exercita o autoritate directă, ci avea rolul să sfătuiască și să îndrume pe comandanții români ai unităților și serviciilor pe lângă care au fost repartizați.

O atenție deosebită a fost dată instruirii armatei considerată drept „cel mai principal element care poate pune o armată pe piciorul dorit“¹³. S-a dat o atenție deosebită procedeeelor și metodelor însușirii instrucției de front; de asemenea, instrucției tragerii alocându-se în acest scop câte 20 cartușe de manevră și 50 cu glonț pentru trupele de linie și de vânători la ședințele de tragere. În același sens, se elaborează pentru prima oară instrucțiuni pentru mobilizare, urmărindu-se ca ostașul să fie pregătit în orice moment să facă față eventualităților. Li se cerea comandanților să execute continuu controale și inspecții pentru a cunoaște situația și a lua toate măsurile de înlăturare a neajunsurilor care apăreau în procesul de pregătire.

Pregătirea militară generală a trupelor începe să fie perfecționată prin concentrări în tabere și executare de manevre. Începutul a fost făcut cu tabăra de la Florești și manevra generală de la Băicoi de la 23 august 1859. În 1862 tabăra de instrucție a fost organizată lângă București, între Colentina și Floreasca, sub comanda generalului Ioan Em. Florescu. Aici a luat parte două regimente de infanterie de linie, un batalion de vânători, un divizion de artilerie și unul de lăncieri. În 1863, tabăra a fost organizată la Cotroceni sub comanda directă a domnitorului Al. I. Cuza, avându-l ca șef de stat major pe generalul Florescu. De această dată efectivele au fost mult mai mari, peste 8.500 de oameni și 2.230 de cai¹⁴.

În încheiere, putem afirma că epoca lui Al. I. Cuza este într-adevăr epoca formării armatei române moderne. Grija pe care domnitorul Uniunii a arătat-o față de armată nu trebuie explicată numai prin faptul apartenenței sale la această instituție fundamentală a țării, în momentul când a fost ales domn, ci și prin conștiința lui clară că armata este pavăza autonomiei și demnității țării, mijlocul esențial de a apăra integritatea teritorială și de câștigare în viitor a independenței și de realizare a statului național unitar românesc, idealul ultim al generației de la 1848 din care domnitorul însuși a făcut parte.

Plecând de la devisa că armata țării „este puterea, este viitorul națiunii noastre“ părere exprimată în cuvântarea sa la recepția dată în salo-nul domnesc din Iași, după întoarcerea din vizita făcută sultanului la Constantinopol în 1860, domnitorul Al. I. Cuza, având sprijinul unor colaboratori, patrioți și al întregului popor, a reușit să realizeze o armată

12 Marcel Emerit, *Le dossier de la première mission militaire française en Roumanie*, în „Revue Roumen d'Histoire“, V (1965), nr. 4, p. 583 și urm.

13 Monitorul Oastei, 1860, p. 149.

14 General-maior dr. Constantin Olteanu, *Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români*, Editura militară, București, 1979, p. 180.

modernă, omogenă, bine organizată, dotată și instruită, o armată de sacrificii lac hemarea patriei. De fapt, aceasta va fi armata română care la 1877 va cucerii prin luptă independența de stat a României. Pe principiile și impulsurile ce i s-au dat oștirii în epoca lui Al. I. Cuza s-au sprijinit ulterior toate structurile militare românești. Și tot din această perioadă sepoatevorbi de punerea bazelor unei doctrine militare românești, avînd ca element de bază principiul apărării patriei de către întregul popor înarmat.

Epoca domniei lui Al. I. Cuza a reprezentat un hotărîtor moment de cotitură în istoria militară a României moderne. De aceea îl putem numi pe domnitorul Al. I. Cuza, pe drept cuvînt, ctitorul armatei române moderne.